

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utredning om vetenskaplig forskning rörande arbetet och arbetsplatsen.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 382 av herr *Nyman m. fl.* och II: 442 av fröken *Elmén m. fl.* hemställes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om att en kommitté tillsättes för att utreda i vilken omfattning arbetet och arbetsplatsens förhållanden behöver bli föremål för en intensifierad vetenskaplig forskning och hur en sådan på lämpligaste sätt bör ekonomiskt främjas och samordnas.

I motionerna framhålles bl. a. att riksdagen år 1951 begärde utredning rörande vetenskaplig forskning kring arbetet och arbetsplatsens förhållanden. Trots att sedan dess två interpellationer och en enkel fråga ställts har någon utredning ännu ej tillsatts.

Arbetsgivareföreningen tog år 1952 initiativ till Personaladministrativa rådet (PA-rådet) och har varje år anslagit 500 000 kr. för dess verksamhet, som omfattar konsultation och arbetsvetenskaplig forskning. Den konsultativa delen finansieras till största delen av intäkter för tjänster åt olika företag. Rådet har i sin tur under årens lopp beviljat anslag för utredningar och forskningsprojekt.

Delproblem inom arbetsforskningen har tagits upp av olika organ såsom vid universiteten och olika sjukhus och institutioner. Under de tio år som gått sedan frågan upptogs vid 1951 års riksdag har förhållandena inom arbetslivet och på arbetsplatserna förändrats till det bättre men samtidigt har den accelererande utvecklingen ställt människan inför ökade krav och större psykiska påfrestningar. Det är nödvändigt med en samordning av den arbetsvetenskapliga forskningen så att man får en helhetsyn på arbetsplatsens förhållanden. Nu utgående anslag är otillräckliga för intensifierad forskning och nödvändig samordning.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 442.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från arbetarskyddsstyrelsen, gymnastiska centralinstitutet (GCI), Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen (LO).

Arbetarskyddsstyrelsen framhåller bl. a. att det knappast kan råda delade meningar om att forskning av ifrågavarande art är av stor betydelse för samhället. Utan att förringa värdet av det arbete som pågår, anser styrelsen att förbättrade ekonomiska resurser för fortsatt och utvidgad forskning på

Bihang till riksdagens protokoll 1961. 11 saml. Nr 24

området bör tillskapas och att någon form av samordning bör åstadkommas. Styrelsen tillstyrker därför utredning.

Direktionen för *GCI* anför följande:

Direktionen delar helt motionärernas uppfattning att ökat statligt stöd åt arbetsvetenskaplig forskning är mycket önskvärd men ställer sig tveksam beträffande lämpligheten av en *samordnad* arbetsvetenskaplig forskning.

Sociologin och väsentliga delar av psykologin är med hänsyn till problemställning och metodik väsensskild från exempelvis fysiologi och funktionell anatomi, och att samordna och avväga en forskning mellan så disparata vetenskapsgrenar kommer i praktiken att visa sig besvärligt och ofta ofruktbart. Fysiologen har ej förutsättningar för att bedöma sociologens problemställning eller metodik lika litet som sociologen kan avgöra vad som kan ge resultat inom fysiologens forskningsområde. De uppgifter som finns att lösa och som går att angripa är i regel av konkret natur och hör hemma under en bestämd forskningsdisciplin, där forskaren på grund av metodkännedom, litteraturkännedom och tidigare erfarenhet vet vad som eventuellt kan ge resultat eller icke. Den uppdelning i olika forskningsdiscipliner som finns i dag är ingen tillfällighet, och man förenar icke dessa olika discipliner till en organisk enhet även om man applicerar dem på arbetslivets problem och talar om en samordnad arbetsvetenskaplig forskning. Detta utesluter självfallet ej att en samordnad forskning, t. ex. beträffande den åldrande arbetarens problem, kan vara av stort intresse. Lösandet av sådana uppgifter kan emellertid genomföras även utan en organisatorisk enhetlig arbetsvetenskaplig forskningsorganisation.

Det är direktionens bestämda uppfattning att ökat stöd åt arbetsvetenskaplig forskning ger bästa effekten om den tar sikte på att stimulera forskare inom olika discipliner till att angripa problem av intresse för arbetslivet. En framkomlig väg vore förslagsvis att statliga medel med definierat syfte ställdes till de olika statliga forskningsrådets disposition i enlighet med vad som nu redan sker till medicinska forskningsrådet beträffande odontologisk forskning m. m. För närvarande finns teoretiska möjligheter att hos respektive forskningsråd äska anslag även för forskning inom områden som berör arbetslivets problem, men i praktiken visar det sig vara svårt att få medel för en målinriktad forskning i konkurrens med forskning av mera grundläggande natur.

En annan väg att främja arbetsvetenskaplig forskning vore att ge statligt stöd åt sådana institutioner, som redan i dag bedriver forskning inom arbetslivet. Direktionen vill här som ett närliggande exempel nämna den industrifysiologiska avdelningen vid gymnastiska centralinstitutets fysiologiska institution. Denna avdelning har genom årtal utfört en pionjärinsats inom arbetsfysiologisk forskning, och direktionen har i ett tidigare remissvar till Kungl. Maj:t framfört önskvärheten av att denna verksamhet konsoliderades bl. a. genom inrättandet av en personlig professur i arbetsfysiologi för med. dr Nils Lundgren. Om arbetsforskningen skall fylla de uppgifter som arbetslivet kräver, är det av betydelse att det finns kontinuitet i forskningen och att en nära kontakt mellan arbetslivet och forskningen finns. Båda dessa förutsättningar är realiserade vid arbetsfysiologiska avdelningen för närvarande.

Direktionen vill alltså varmt tillstyrka förslaget att ökade statsmedel ställs till förfogande för arbetsvetenskaplig forskning men kan av ovan

angivna skäl ej tillstyrka förslaget om en samordning av den arbetsvetenskapliga forskningen.

Arbetsgivareföreningen anför:

Som framgår av motionen har Svenska Arbetsgivareföreningen sedan 1952 årligen anslagit 500 000 kronor för arbetsvetenskaplig forskning och dess praktiska tillämpning. Denna verksamhet bedrivs inom Personaladministrativa rådet (PA-rådet). I den rådgivande församlingen (rådet), som består av 18 ledamöter, ingår representanter för såväl arbetsgivare som arbetstagare samt företrädare för den statliga förvaltningen, för närvarande generaldirektörerna i Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen och Kungl. Arbetsarkivstyrelsen. Rådets uppgift är bl. a. att planera och samordna den forskning, som bör bedrivas rörande bl. a. arbetsplatsens förhållanden inom ramen för de resurser, som står till förfogande.

För de rent vetenskapliga ställningstagandena har bildats ett särskilt organ, arbetsgruppen för forskning, med företrädare för de olika discipliner, som kan sägas ingå i begreppet arbetsvetenskap. Inom denna grupp av vetenskapsmän utarbetas förslag till lämpliga forskningsprojekt och bedömes de olika framställningar om forskningsanslag, som inkommer till rådet.

Bildandet av PA-rådet för snart tio år sedan är ett uttryck för den betydelse, som föreningen redan då tillmätte frågan om den mänskliga arbetskraftens anpassning till arbetet, inte enbart ur teknisk-fysisk synpunkt utan även vad gäller relationerna mellan olika grupper och individer på arbetsplatsen.

Den snabba utveckling, som äger rum på det tekniska området, och de nya krav, som ställes på arbetskraften i samband härmed, gör att fortsatt forskning på området är utomordentligt angelägen. Erfarenheten ger emellertid vid handen, att det inte är till fyllest med enbart forskning utan det behövs även en översättning av forskningsrönen till praktisk tillämpning. Föreningen bestämde därför redan vid bildandet av PA-rådet att ur de anslagna medlen stöd jämväl skulle lämnas för en informativ och konsultativ verksamhet, vilken sedan successivt byggts upp inom PA-rådets ram.

Sammanlagt sysselsätter PA-rådet i dag ett fyrtiotal forskare och konsulter, vilka har till uppgift att biträda näringslivets såväl enskilda som kooperativa, statliga och kommunala företag beträffande olika personaladministrativa och arbetsvetenskapliga problem. Den konsultativa verksamheten tillgodogör sig forskningens rön men ger också upphov till olika forskningsprojekt.

Föreningen ansåg det redan tidigt angeläget att de personaladministrativa och arbetsvetenskapliga frågorna blev föremål för undervisning vid de institutioner, varifrån näringslivet rekryterar sin ledande personal, då i första hand de tekniska högskolorna och handelshögskolorna. Redan före PA-rådets tillkomst lämnade föreningen ekonomiska bidrag för sådan undervisning. Inom PA-rådet har man fortsatt denna aktivitet, och bl. a. har vid Handelshögskolan i Stockholm inrättats en professur i socialpsykologi med personaladministration, vilken helt bekostas av rådet. Vidare har föreningen i samarbete med PA-rådet ställt en tjänsteman till förfogande för uppehållande av undervisningen i industripsykologi och arbetsledning vid Tekniska Högskolan i Stockholm. PA-rådet har vidare lämnat ekonomiska bidrag för undervisning av detta slag såväl vid Handelshögskolan i Göteborg som vid Chalmers Tekniska Högskola samt vid

de psykologiska och pedagogiska institutionerna vid ett par av universitetet. I detta sammanhang vill föreningen framhålla önskvärdheten av att undervisningen i dessa ämnen ägnas större uppmärksamhet från statsmakternas sida bl. a. genom inrättande av ordinarie lärartjänster till en början vid de tekniska och kommersiella högskolorna.

Mot bakgrunden av vad som anförts ovan vill föreningen för sin del framhålla angelägenheten av att ökade ekonomiska resurser ställes till förfogande för en intensifierad forskning på det arbetsvetenskapliga området. Föreningen instämmer i motionärernas synpunkter på önskvärdheten av att samordna de resurser, som står till förfogande, såväl ekonomiska som personella, och har för sin del ingenting att erinra mot en utredning om hur en fortsatt forskning rörande arbetet och arbetsplatsens förhållanden bör utformas.

LO erinrar om att organisationen redan år 1951 tillstyrkte de då väckta motionerna och förklarar sig ej ha anledning att nu inta en annan ståndpunkt. Den allt snabbare tekniska utvecklingen ställer de enskilda arbetstagarna inför nya och väsentliga problem. Den arbetsvetenskapliga forskningen i vårt land kan icke sägas ha den omfattning som motsvarar behovet. Det brister även i fråga om samordning. LO tillstyrker därför motionerna.

Utskottet

Som motionärerna framhållit biföll 1951 års riksdag motioner om en utredning med samma syfte som den nu föreslagna (bankoutskottets utlåtande nr 13/1951). Läget i dag är väsentligt annorlunda än år 1951. Sålunda har sedan dess bl. a. Personaladministrativa rådet bildats, och universitet, högskolor och andra forskningsinstitutioner har fått ökade resurser för forskning på bl. a. det arbetsvetenskapliga området. I rådets uppgifter ingår, som Arbetsgivareföreningen anför, att planera och samordna den forskning som bör bedrivas rörande bl. a. arbetsplatsens förhållanden. För de rent vetenskapliga ställningstagandena har en särskild arbetsgrupp för forskning bildats, vari de olika discipliner som kan sägas ingå i begreppet arbetsvetenskap är företrädade. Rådet har även beaktat behovet av att genom konsultativ och informativ verksamhet åstadkomma praktisk tillämpning av forskningsresultaten, och Arbetsgivareföreningen anför bl. a. följande beträffande rådets program m. m.:

Sammanlagt sysselsätter PA-rådet i dag ett fyrtiotal forskare och konsulter, vilka har till uppgift att biträda näringslivets såväl enskilda som kooperativa, statliga och kommunala företag beträffande olika personaladministrativa och arbetsvetenskapliga problem. Den konsultativa verksamheten tillgodogör sig forskningens rön men ger också upphov till olika forskningsprojekt.

Rådet bekostar helt en professur vid handelshögskolan i Stockholm i socialpsykologi och personaladministration. Arbetsgivareföreningen har i samarbete med rådet ställt en tjänsteman till förfogande för undervisning

i industripsykologi och arbetsledning vid tekniska högskolan i Stockholm, och rådet har också lämnat bidrag för sådan undervisning vid handelshögskolan i Göteborg, i vilken stad rådet numera har ett avdelningskontor, vid Chalmers tekniska högskola och vid ett par av universitetens psykologiska och pedagogiska institutioner. Rådet har vidare satt som en av sina uppgifter att söka stimulera unga vetenskapsmän att ägna sig åt för näringslivet betydelsefulla personaladministrativa problem.

Av anslagen till rådet från Arbetsgivareföreningen avsättes årligen 200 000—300 000 kronor till en fond för arbetsvetenskaplig forskning. Rådet har bifallit ett stort antal ansökningar om anslag ur fonden, huvudsakligen avseende forskningsprojekt inom ämnesområdena pedagogik, psykologi, sociologi och medicin. Som exempel på forskningsuppgifter för vilka enskilda forskare eller forskarlag o. d. erhållit stöd av rådet kan nämnas en undersökning av möjligheterna att kartlägga den s. k. begåvningsstrukturen, studier rörande attityder och attitydförändringar i samband med utbildning av arbetsledare, en undersökning av trivselns betydelse för produktiviteten, en utredning beträffande olika kriterier på arbetsanpassningen, en studie beträffande informationssätt och kommunikationsvägar inom företagen, olycksfallsforskning, studium av den äldre arbetskraftens problem och undersökning angående de sociala och arbetsvetenskapliga aspekterna på automationen. Den medicinska forskningen intar en framträdande plats, och rådet har anvisat medel för olika fysiologiska undersökningar, varav huvuddelen bedrivs vid gymnastiska centralinstitutets industrifysiologiska avdelning. I övrigt kan i detta sammanhang nämnas en undersökning om arbetsställningar och arbetsrörelser.

Utöver de exempel som ovan givits på forskning och undervisning inom arbetsvetenskapens område må erinras om att inom åtskilliga mera vittsyftande forskningsgrenar behandlas problem som givetvis är av stor betydelse inte minst för grundforskningen på detta område.

Motionärerna har bl. a. uttalat, att det vore nödvändigt med en samordning av den arbetsvetenskapliga forskningen och att vi får en helhetssyn på arbetsplatsens förhållanden. Utskottet finner de synpunkter gymnastiska centralinstitutet anfört i denna fråga beaktansvärda. Forskningen spänner över många vida och från varandra ofta helt skilda fält, och nya forskningsobjekt tillkommer ständigt. Exempelvis sociologi och stora delar av psykologien är i fråga om problemställningar och metodik väsensskilda från fysiologi och funktionell anatomi. Man torde, som institutet framhållit, icke kunna förena olika discipliner till en organisk enhet även om man applicerar dem på arbetslivets problem. Utskottet finner icke sannolikt att en samordning av den art, som motionerna synes åsyfta, är möjlig att åstadkomma men finner givetvis behovet av samordning i övrigt böra beaktas. Av vad ovan anförts framgår emellertid att planering och samordning på detta område ingår bland huvuduppgifterna för Personaladministra-

tiva rådet. Det ankommer även på de medicinska och samhällsvetenskapliga forskningsråden att verka för samordning i fråga om de forskningsuppgifter råden har att befatta sig med.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om den arbetsvetenskapliga forskningens stora betydelse i det moderna samhället. Såvitt utskottet kunnat finna är emellertid det nu på skilda håll pågående forskningsarbetet av betydande intensitet och omfattning, och frågan om planering och samordning röner uppmärksamhet. Utskottet finner icke sannolikt att den utredning motionärerna föreslagit, som skulle ha till uppgift bl. a. att undersöka i vilken omfattning arbetet och arbetsplatsens förhållanden behöver bli föremål för en intensifierad vetenskaplig forskning, i dagens läge skulle i någon väsentlig grad befrämja denna forskning. Utskottet får därför hemställa,

att de likalydande motionerna I: 382 och II: 442 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 april 1961

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller, Nestrup, Sörlin, Axel Emanuel Andersson, Ringaby, Lars Larsson*, Hellebladh, Ernst Olsson, Tage Johanson*, Widén* och Eric Peterson;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Johnsson i Skoglösa, Dickson, fru Jäderberg*, herrar Carlsson i Huskvarna, Nilsson i Bästekille, Björkänge, Haglund, Berglund, fröken Anderson i Lerum, fru Hörnlund* och herr Nyström.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Nestrup, Carlsson* i Huskvarna, *Eric Peterson* och *Berglund*.